

ادبیات سیاسی برای کودکان

ضرورت‌ها و دشواری‌ها

فرانسه و برکنزیده جایزه کنگور، در این چند سطر به خوبی، هم به ضرورت‌ها و هم به دشواری‌های سیاسی‌نویسی برای کودکان و نوجوانان اشاره کرده است.

او در توجیه نوشتن کتاب «پدر، به من بگو نژادپرستی یعنی چه؟» برای کودکان و نوجوانان، به رویدادی در زندگی خود و پرسش‌های دخترش اشاره می‌کند.

با همین توجیه می‌توان از ضرورت ادبیات سیاسی برای کودکان و نوجوانان در کشور ما نیز دفاع کرد. زندگی ما آغشته به سیاست است و بسیاری از روابط و کنش‌ها و واکنش‌های ما را در زندگی، تصمیم‌گیری‌های سیاسی تعیین می‌کند. بخشی از این کنش‌ها و واکنش‌ها زندگی کودکان و نوجوانان ما را نیز در برمی‌گیرد. گاهی آنان شانه به شانه ما درگیر کنش‌های سیاسی مثل حضور در انتخابات، راهپیمایی‌ها، حمایت‌ها، اعتراض‌ها و... می‌شوند و گاهی حتی پر شورتر و فعال‌تر از ما هستند و گاهی بدون این که در فعالیتی سیاسی مشارکت داشته باشند، نتیجه این فعالیت‌ها دامن آن‌ها را هم می‌گیرد.

اگر زندگی ما به سیاست آغشته است،

«روز ۲۲ فوریه ۱۹۹۷ همراه دخترم، در راهپیمایی اعتراض به قانون ورود خارجی‌ان به فرانسه و اقامت ایشان در این کشور، شرکت کردم و همان روز تصمیم گرفتم این مطالب را بنویسم؛ چون دختر ۱۰ ساله‌ام پرسش‌های بسیاری داشت.

او می‌خواست بداند که چرا ما تظاهرات می‌کنیم، مفهوم دقیق شعارها چیست و حرکت مردم در این صف‌های دراز میان خیابان‌ها نتیجه‌ای خواهد داشت یا نه...

چنین شد که به صحبت درباره نژادپرستی پرداختم. با به یاد آوردن پرسش‌های دخترم و نوع نگرش او متن را نوشتم. بار نخست آن را با هم خواندیم. مجبور شدم تقریباً سراسر متن را بازنویسی کنم. واژه‌های سخت و عبارات‌های مشکل را ساده کردم. بار دوم دو تن از دوستان دخترم نیز با ما بودند. واکنش‌های آن دو بسیار شگفت‌آور بود و همین باعث شد، که متن را بار دیگر بر آن اساس بازنویسی کنم. این متن حدود ۱۵ بار بازنویسی شد تا به شفافیت، سادگی و عینیت برسد.»

طاهر بن جلون، نویسنده مراکشی ساکن

زندگی کودکان و نوجوانان نیز خالی از این رنگ و بو نیست و ادبیات هم که می‌تواند آینه‌ای از زندگی باشد، نمی‌تواند از این رنگ و بو تهی باشد.

با این همه، حتی اگر در ضرورت وجود ادبیات سیاسی برای کودکان و نوجوانان تردیدی نباشد، باید در چگونگی این ادبیات تأمل کنیم.

وقتی از این مفهوم سخن می‌گوییم، معمولاً از دو جنبه می‌توانیم آن را بررسی کنیم: یکی بایدها و نبایدهای محتوایی و دیگری ارزش‌های ادبی.

چنان که در بعضی مطالب این شماره هم خواهید دید، بعضی از کارشناسان سیاست را در ادبیات کودک تا جایی مجاز می‌دانند که به ارزش‌های عام بشری بپردازد و ورود به موضوع‌گیری‌ها و گرایش‌های سیاسی را نمی‌پسندند.

چنین نگرشی در میان کارشناسان ما نشان‌دهنده بدبینی تاریخی نسبت به سیاست است که خود نتیجه عوامل متعددی چون استبداد است، اما بی‌شک نباید فراموش کنیم که سیاسی‌نویسی، مستلزم آزادی است و مادامی که فضای آزاد و مناسبی برای نوشتن فراهم نشود، سیاسی‌نویسی به مداحی قدرت تقلیل می‌یابد و یا به ورطه سمبولیسم پیچیده‌ای کشیده می‌شود که مخاطبان با آن ارتباط برقرار نمی‌کنند.

آن‌چه موضوع‌گیری و داشتن گرایش سیاسی را در ادبیات کودک مذموم جلوه می‌دهد، مذمومیت ذاتی موضوع‌گیری و گرایش سیاسی نیست؛ چنان‌چه نوعی تکثرگرایی در جامعه حاکم باشد، موضوع‌گیری به نفع یک گرایش، در کنار موضوع‌گیری به نفع

گرایش‌های دیگر طرح می‌شود و نمی‌تواند تأثیری غیرواقعی و شدید بگذارد، بلکه به مخاطب امکان مقایسه و انتخاب می‌دهد.

با این همه، فراموش نکنیم که در هر حال ادبیات باید ادبیات بماند و نباید انتظار داشته باشیم که ادبیات سیاسی وظیفه تبلیغات، بیانیه و شعار سیاسی را به عهده بگیرد.

نباید این اصل اساسی را فراموش کنیم که سیاست برای ادبیات، موضوعی است مثل همه موضوع‌های دیگر و در آفرینش ادبیات سیاسی برای کودکان، همواره ارزش‌های ادبی و ارتباط با مخاطب مهم‌ترین محورهای توجه خواهد بود و اگر جز این باشد، متن تولید شده، بیانیه یا شعار سیاسی بی‌تأثیری خواهد بود و یا حتی همان هم نخواهد بود. این همان چیزی است که رمان‌نویس برگزیده جایزه کنگور را بر آن داشته تا یک اثر غیرداستانی‌اش را ۱۵ بار بازنویسی کند!

در این شماره از پژوهشنامه، تلاش شده است، تا دیدگاه‌های مختلف درباره ادبیات سیاسی برای کودکان و نوجوانان، در کنار مقاله‌های نظری که به تعریف و ویژگی‌های آن پرداخته‌اند، ارائه شود.

قصد ما از انتشار این شماره، مثل همه شماره‌های دیگر، دامن زدن به بحث و گفت‌وگو است و انتخاب موضوع مناقشه برانگیزی چون ادبیات سیاسی برای کودکان و نوجوانان، به دلیل شرایط خاصی که ما داریم، می‌تواند ما را در دست یافتن به این قصد کمک کند. مثل همیشه آمادگی خود را برای انعکاس دیدگاه‌های مختلف و به خصوص دیدگاه‌های انتقادی نسبت به مقاله‌های پژوهشنامه اعلام می‌کنیم!

دبیر تحریریه